1.2. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА

ПОЛІГРАФНІ ТЕСТИ В ЕКСПЕРТНІЙ ПРАКТИЦІ: ПРАВИЛА ЇХ ПОБУДОВИ ТА ПРИЙОМИ ЗАСТОСУВАННЯ[1] *(мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі)*

Мотлях О. І.

Реферат. Мотлях О. І., доктор юридичних наук і професор кафедри кримінально-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, виходить із того, що поліграф в Україні не має законодавчого закріплення, а ефективність психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа (ПФЕВП) у відкритому кримінальному провадженні залежить насамперед від якості тестів, підготовлених експертом-поліграфологом. Мета статті полягає в аналізі підготовки тестів на основі «непрямих» і «прямих (безпосередніх)» методів та їх практичного застосування. Автор спирається на праці В. О. Варламова, О. В. Бєлюшиної, О. Г. Венеріної, В. В. Семенова, М. В. Корчагіна, Є. І. Замиліна, В. І. Барка та інших дослідників. Поліграфні тести визначено як словесні стимули, що збуджують окремі частини підкоркової області зі зміною діяльності вегетативної нервової системи. Описано три етапи роботи: підготовчий (вивчення копій протоколів, експертних висновків, фото- й відеоматеріалів і з'ясування предмета експертного завдання), передтестову бесіду (психологічний контакт, стан здоров'я й уживання медикаментів чи алкоголю, роз'яснення права на відмову, попередній досвід перевірок, пробний тест, обговорення запитань, письмова згода) та остаточне формулювання тесту. Автор наголошує, що ініціатор експертизи не може перекладати на поліграфолога вирішення питання про винуватість, а висновок не має переваги перед іншими доказами. До «непрямих» методів віднесено тест винних знань і тест приховуваної інформації з однорідними уточнювальними запитаннями, що потребують з'ясування джерела обізнаності особи; до «прямих» належать тести з іррелевантними, релевантними й контрольними запитаннями, які застосовують після непрямих. Розглянуто види контрольних запитань (щодо минулого, теперішнього часу, за Дж. Рейдом), правило, за яким їхній обвинувальний зміст не повинен перевищувати змісту релевантних, провокаційні запитання та запитання «відволікальної проблеми» К. Бакстера. У суперечці щодо повторення тестів автор пропонує дво-, триразове пред'явлення одного тесту. Стаття корисна поліграфологам, слідчим і адвокатам для оцінювання якості тестів у висновку експерта.

Ключові слова: поліграф, експерт-поліграфолог, психофізіологічна експертиза з використанням поліграфа, поліграфні тести, передтестова бесіда, тест винних знань, тест приховуваної інформації, контрольні запитання, релевантні запитання, кримінальне провадження.

Polygraph Tests in Expert Practice: Rules for Their Construction and Techniques of Application

Motliakh O. I.

Abstract. Motliakh O. I., a doctor of law and professor at the National Academy of Internal Affairs, starts from the fact that the polygraph has no statutory basis in Ukraine, so the effectiveness of a psychophysiological examination using a polygraph in criminal proceedings depends above all on the quality of the tests prepared by the polygraph examiner. The article analyses how tests based on indir-

ect and direct methods are constructed and applied. Drawing on works by V. A. Varlamov, O. V. Beliushina, O. G. Venerina, V. V. Semenov and other researchers, the author defines polygraph tests as verbal stimuli that excite parts of the subcortical region and change the activity of the autonomic nervous system. Three stages are described: preparation, including study of copies of case materials and clarification of the expert task; the pre-test interview, covering rapport, health and use of medication or alcohol, explanation of the right to refuse, previous polygraph experience, a trial test, discussion of questions and written consent; and the final formulation of the test. The author stresses that the party ordering the examination cannot shift to the examiner the question of guilt and that the expert opinion has no priority over other evidence. Indirect methods, the guilty knowledge test and the concealed information test, use homogeneous clarifying questions and require establishing the source of the person's knowledge; direct methods combine irrelevant, relevant and control questions and are applied after the indirect ones. Types of control questions, the rule that their accusatory content must not exceed that of relevant questions, provocative questions and Backster's outside issue questions are discussed. In the debate on repeating tests, the author recommends presenting the same test two or three times. The paper helps polygraph examiners, investigators and defence lawyers assess the quality of tests used in expert opinions.

Keywords: polygraph, polygraph examiner, psychophysiological examination using a polygraph, polygraph tests, pre-test interview, guilty knowledge test, concealed information test, control questions, relevant questions, criminal proceedings.

Першоджерело: *Мотлях О. І. Поліграфні тести в експертній практиці: правила їх побудови та прийоми застосування. Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 2. С. 219–224.*[2] *Реферат оприлюднено в журналі 13.05.2015.*

References

1. Motliakh O. I. Polihrafni testy v ekspertnii praktytsi: pravyla yikh pobudovy ta pryiomy zastosuvannia [Polygraph Tests in Expert Practice: Rules for Their Construction and Techniques of Application] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2017. Vol. 2, No. 4 (10). URL: https://expertize-journal.org.ua/detektor-lzhi-poligraf/598-poligrafnye-testy-v-ekspertnoj-praktike-pravila-ikh-postroeniya-i-priemy-ispolzovaniya (onovlena versiia vid 27.04.2017). [in Ukrainian].

2. Motliakh O. I. Polihrafni testy v ekspertnii praktytsi: pravyla yikh pobudovy ta pryiomy zastosuvannia. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. 2015. № 2. S. 219–224. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2015/61.pdf (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].